
Onderzoeksverslag

Yvet Vos

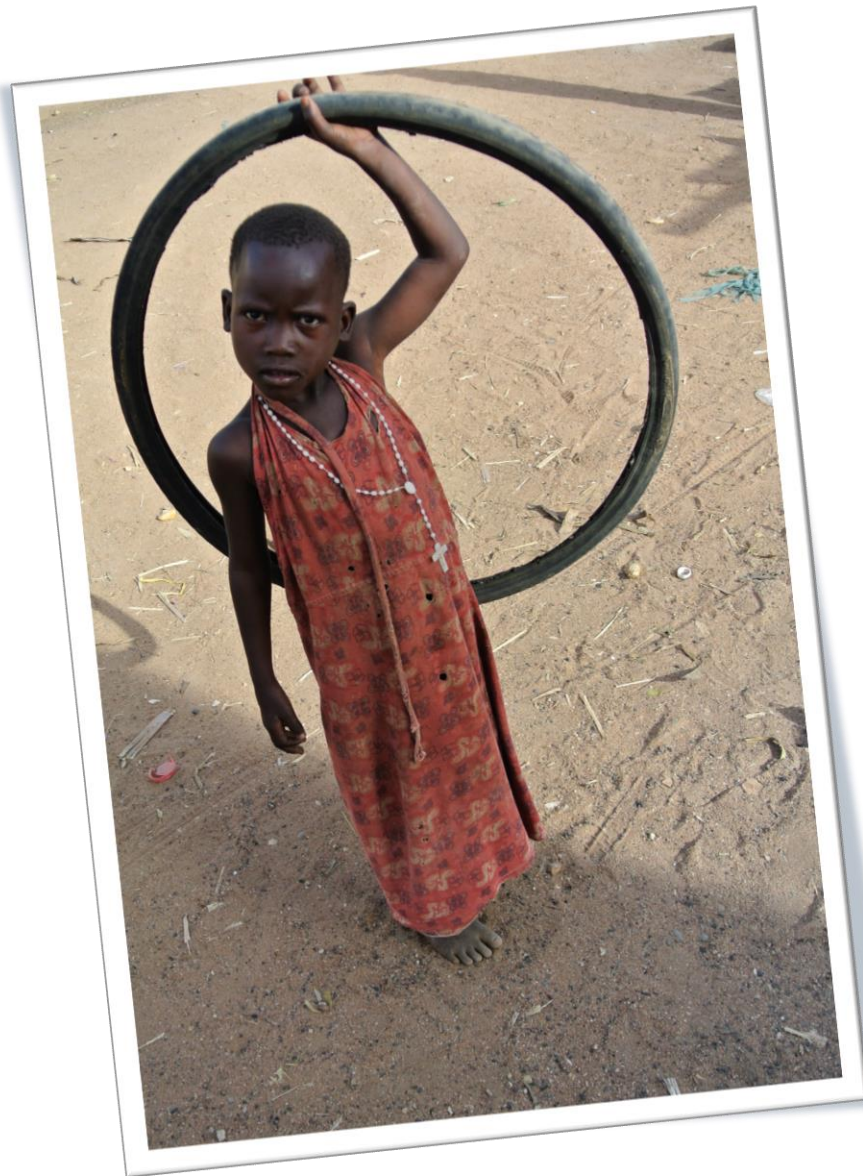
130539

Ino de Groot

Profiel Kunst & Cultuur

31/05/17

Een onderzoek naar de stimulatie van creativiteit in Oeganda: In welk opzicht levert flexibel associëren een bijdrage aan het vergroten van creativiteit bij leerlingen van zeven tot tien jaar in K.?

Inhoudsopgave

❖ Inhoudsopgave	p. 2
❖ Samenvatting	p. 3
❖ Hoofdstuk 1 : Inleiding	p. 4
❖ Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	p. 5 -7
❖ Hoofdstuk 3: Methode	p. 8 - 9
❖ Hoofdstuk 4: Resultaten	p. 10 –12
❖ Hoofdstuk 5: Conclusie en discussie	p. 13 - 14
❖ Literatuurlijst	p. 15
❖ Bijlagen	p. 16 - 28

Samenvatting

Voor dit onderzoek zijn de leerlingen van P2, kinderen variërend van zeven tot tien jaar, en ik gedurende vier weken aan de slag gegaan met creativiteit stimulerende opdrachten. Deze opdrachten waren voornamelijk gebaseerd op het stimuleren van flexibel associëren zodat uiteindelijk de creativiteit zou worden vergroot. Dit vormde tevens het doel van mijn onderzoek; het vergroten van de creativiteit in een ontwikkelingsland. Omdat ik de afgelopen vier maanden op zo'n bijzondere plek zat wilde ik dit verwerken in het onderzoek. Daarom heb ik mij gefocust op creativiteit in Oeganda, wat betekent creativiteit voor hen? In Nederland wordt hier de afgelopen jaren extra aandacht aan besteed, maar in Oeganda zal niet het geval zijn. Daarom wilde ik onderzoeken hoe ik, met de theorie van Byttebier, de kinderen verder kon helpen in de groei naar creativiteit. Dit leverde de volgende onderzoeksvraag op: *In welk opzicht levert flexibel associëren een bijdrage aan het vergroten van creativiteit bij leerlingen van zeven tot tien jaar in K.?*

Bij een primary and nursery school werd er voor mijn komst nog weinig tot niks aan Art & Craft gedaan, het vak dat zou moeten dienen ter bevordering van de creativiteit. Door gebrek aan kennis, materiaal en motivatie geven de leraren dit vak alleen ter opvulling van de tijd. Tijdens mijn eerste weken in K. merkte ik al snel dat ik mijn onderzoek moest bijsturen en moest aanpassen naar de hun situatie. Hoe kan ik van de leerlingen verwachten dat zij flexibel gaan associëren als ze nooit hebben geleerd flexibel te zijn, niet weten wat associëren is en bovendien al moeite hebben met het maken van een tekening. Daarom wilde ik mij niet alleen focussen op het stimuleren van flexibel associëren maar ook op het maken van plezier, eigen keuzes en mooie werkjes. Ik heb de oefeningen van Byttebier gecombineerd met creatieve lessen die beter bij hun omgeving pasten. Zo hebben we gekleurd met zand en water, speelgoed gemaakt van vuilnis en tekeningen gemaakt in de natuur. Deze oefeningen waren betekenisvol voor de leraren en leerlingen. Tijdens de procedure heb ik niet alleen de leerlingen aan het werk gezet want ik had ook hulp van de leraren nodig. Na het maken van een theoretisch kader kende ik meerdere definities van creativiteit, maar deze waren allemaal niet van toepassing binnen het ontwikkelingsland waar ik mij op dat moment bevond. Daarom heb ik de leraren geïnterviewd over het onderwerp 'creativiteit'. Ik wilde weten wat dit voor hun inhoudt en hoe zij hierover dachten. De individualistische samenleving in Nederland is aan het veranderen, er wordt er steeds meer binnen een groep nagedacht over het leven. Ook creativiteit krijgt daarbij een steeds belangrijkere rol; het is dan ook één van de 21st century skills. De resultaten van de interviews heb ik geanalyseerd en verwerkt in een tabel. Ik concludeerde dat de leerkrachten, met hun kennis, zijn blijven hangen in de 19de eeuw. In deze tijd zag men creativiteit als iets moois en nieuws creëren. Opvallend was dat A., met haar Nederlandse invloeden, al veel meer aansluit met wat wij momenteel definiëren als 'creatief'. De resultaten van de leerlingen heb ik verwerkt in twee grafieken. In deze grafieken kunt u aflezen dat de leerlingen na een maand meer associaties konden maken. Ze konden makkelijker, sneller en kwalitatief beter associëren. Echter is het de vraag of leerlingen echt creatiever door de oefeningen van byttebier of door het feit dat er aandacht werd besteed aan het creatieve vermogen van de leerlingen?

Inleiding

Voor ik naar K. vertrok heb ik A., de oprichter en directrice van de school, vragen gesteld over het onderwijs. Ik wilde persoonlijk mijn onderzoek richten op beeldend onderwijs, maar ik wilde ook aansluiten bij de behoeften van de school. A. vertelde mij dat Art & Craft, tot haar grote spijt, een ondergesneeuwd vak is op haar school. Het vak bestaat wel, in tegenstelling tot de meeste andere scholen, maar er wordt vrijwel niks mee gedaan. Er wordt een Amerikaanse methode gehanteerd, af en toe wordt er een creatieve les hieruit gegeven of de kinderen kleuren iets in, maar daar houdt het wel ongeveer mee op. De redenen voor dit gemis zijn voornamelijk de afwezigheid van materiaal, kennis en motivatie. In Oeganda hebben de mensen andere behoeften, hier ziet men het belang van creativiteit niet in. Kinderen gaan naar school om te leren lezen en schrijven, maar om vaardigheden als oplossingsgericht werken maakt niemand zich daar druk. Waarschijnlijk eindig je toch, net als je ouders, in de hete zon ploeterend op het platteland.

Voor ik 31 maart officieel begon met de uitvoering van het onderzoek ben ik daarvoor al begonnen met het organiseren van Art & Craft voor P2. Ik wilde weten waar ik aan begon en hoe ik de kinderen het best kon helpen. Toen ik de leraren vroeg om een tekening te maken van iets leuks merkte ik dat het nog erger was gesteld dan ik had verwacht, meer dan de helft van de groep zei 'maar wat moet ik dan precies maken' en keek onbegrijpelijk naar zijn of haar witte blaadje. Leerlingen leren in Oeganda door te kopiëren, de leraar maakt iets op het krijtbord en de kinderen proberen dit zo mooi mogelijk na te maken. Zo leren zij hier al jaren dus deze opdracht, waarbij je ineens zelf mocht bepalen wat je ging maken, wat destijds te veel gevraagd. Daarom ben ik mij gaan richten op de hoogste en sterkste doelgroep van de school; P2, deze groep bestaat uit kinderen variërend van zeven tot tien jaar. De meeste leerlingen zitten al wat langer op deze school en zijn daarom sterker dan jongere kinderen die soms van de overheidsschool afkomen of nog helemaal geen onderwijs hebben gevolgd. Zoals ik in mijn samenvatting al liet weten wilde ik mijn onderzoek richten op beeldend onderwijs, de theorie van Byttebier en de plek waar ik leefde. Zo ontstond de onderzoeksvraag *'In welk opzicht levert flexibel associëren een bijdrage aan het vergroten van creativiteit bij leerlingen van zeven tot tien jaar in K.?'.* Tijdens dit onderzoek ben ik mij gaan verdiepen in de theorie van Byttebier en dan voornamelijk in de theorie van het flexibel associëren. Ik wilde deze theorie gebruiken omdat hij vijf duidelijke vaardigheden omschrijft die de creativiteit zou moeten vergroten. Ik koos ervoor om één vaardigheid onder het vergrootglas te nemen, maar tijdens het onderzoek merkte ik dat ook andere vaardigheden bij het proces werden betrokken.

Ik heb geprobeerd het onderzoek zo betekenisvol mogelijk te maken voor de omgeving waarin ik zat. Door dichtbij de leerlingen en de leraren te blijven hoopte ik dat zij werden geïnspireerd door de Art & Craft lessen zodat zij dit blijven organiseren als ik niet meer op de school aanwezig ben.

Theoretisch kader

Voor dit hoofdstuk worden er drie vragen gesteld aan de theorie. Deze vragen gaan over het definiëren van creativiteit in de 21ste eeuw, de betekenis van creatief denken en flexibel associëren. De laatste twee vragen hebben het meest betrekking op mijn onderzoeksvraag; wat houdt flexibel associëren in? De eerste vraag heeft meer betrekking op creativiteit; wat houdt dit in en hoe kun je dit vergroten? Omdat mijn onderzoek is gebaseerd op de theorie van Byttebier zult u zijn literatuur voornamelijk in dit kader terugvinden.

De definitie van creativiteit in de 21ste eeuw in Nederland

In het verleden, de 19^e eeuw en later, werd creativiteit voornamelijk geassocieerd met grote kunstenaars en wetenschappers (*Wissink, 2010, p. 4*). Creativiteit is hierbij een talent, een eigenschap die past bij uitzonderlijke personen om zo hun prestaties te kunnen verklaren. Deze personen hadden iets wat de 'normale persoon' niet had. De creatieve persoon werd hierbij gezien als een lege huls die gevuld werd met goddelijke inspiratie. In de 20^e eeuw werd er vanuit verschillende perspectieven naar creativiteit gekeken. Psychologen zagen creativiteit als een uitlaatklep voor allerlei onbewuste driften. De humanisten stelden dat alleen psychisch gezonde mensen creatief konden zijn. Andere benaderingen zagen creativiteit als een uiting van intelligentie en een probleemoplossend vermogen.

Tegenwoordig, in de 21^e eeuw, is creativiteit een breed en allesomvattend begrip. Er bestaan minstens 120 definities voor creativiteit (*Van der Wateren, 2015*). Tijdens het definiëren worden er vaak eigenschappen genoemd als nieuwsgierigheid, verwonderen, fantaseren, onderzoeken, vragen stellen of kritisch zijn. Dit zijn allemaal vaardigheden die je bij de leerling kunt stimuleren, creativiteit is het best te bevorderen in groepsverband door elkaar te voorzien van feedback, reflectie en samenwerking. Robinson definieert creativiteit als het proces waarbij men originele ideeën ontwikkelt die waarde hebben (*2007*). In zijn conference voor het programma 'TED talks' vertelt hij hoe het tegenwoordige onderwijssysteem te kort doet aan de natuurlijke creativiteit van het kind. Volgens Robinson wordt iedereen geboren met creatieve vaardigheden maar door een samenleving waarbij kunst niet voldoende wordt gewaardeerd en de aandacht wordt uitbesteed aan zaakvakken komt dit niet tot zijn recht. In tegenstelling tot Robinson benoemt Amabile voornamelijk cognitieve vaardigheden die tegemoet komen aan het creatieve proces. Volgens hem moet de cognitie kunnen omgaan met complexere problemen, het brein moet vooronderstellingen kunnen maken, voldoende ideeën kunnen verzinnen en zich kunnen concentreren (*1998*). Dit zijn vaardigheden die men niet beschikt bij de geboorte maar training vereisen, training op school want hier leer je geconcentreerd met je werk bezig te zijn. Sternberg ontwikkelde, in samenwerking met Lubart, een theorie die hierbij aansluit; '*The investment theory of Creativity*'. Zoals de titel al duidelijk maakt gaat het hierbij om investeren, investeren in het vergroten van creativiteit. Hij stelt hierbij dat creativiteit niet is aangeboren, maar moet worden aangeleerd. Hij benoemt zes factoren die invloed zouden uitoefenen op het vergroten van creativiteit; intellectuele vaardigheden, domeinkennis, manier van denken, persoonlijkheid, motivatie en omgeving. Naar mijn mening spreekt Sternberg zichzelf hier tegen

want jouw persoonlijkheid, manier van denken en kennis zijn deels al aanwezig bij de geboorte. Kinderen met creatieve ouders en een rijke, motiverende omgeving zullen hoogstwaarschijnlijk creatiever worden dan kinderen die dit niet hebben.

Mijn definitie van creativiteit is een combinatie van verschillende theorieën. Creativiteit is zoiets groots en allesomvattend dat ik dit niet kan samenvatten in één zin. Creativiteit is in mijn leven een zeer belangrijke vaardigheid, daarom ook mijn keuze voor dit onderzoek. Creativiteit is voor mij een combinatie van de vaardigheden van Van der Wateren en de theorie van Sternberg. Ik denk dat iedereen op zijn manier creatief ter wereld komt, dit kan tot zijn recht komen door een creatieve geest of door creatief te zijn met je handen. Door vaardigheden als een onderzoekende, nieuwsgierige houding te creëren en door intrinsieke motivatie zal men door middel van oefening steeds creatiever worden. In het beginstadium is kopiëren een goede start, het is nog niet creatief op zich maar het is wel een goede oefening om bepaalde vaardigheden onder de knie te krijgen. Zoals u heeft gelezen zijn er al jaren onderzoekers vanuit verschillende benaderingen het begrip 'creativiteit' aan het definiëren. Toch is er nooit een eenduidige definitie ontstaan. Inmiddels mag het duidelijk zijn dat creativiteit niet iets is wat voorbehouden is aan kunstenaars en genieën. Creativiteit is een belangrijk aspect van de menselijke geest en het is een belangrijke vaardigheid in de 21ste eeuw. Creatief denken is net zo belangrijk als kritisch denken en probleemoplossend denken.

Omdat mijn onderzoek zich niet afspeelt in Nederland maar in Oeganda ben ik op zoek gegaan naar de definitie van creativiteit in een ontwikkelingsland als Oeganda. Helaas kon ik hierover geen literatuur vinden, daarom ben ik dit zelf gaan onderzoeken in mijn onderzoek. Wel bleek uit onderzoek dat er in primitieve samenlevingen, zoals in K., voornamelijk wordt geleerd door imitatie en observatie (*Natuurlijk Leren, z.j.*). Men leert binnen een eenrichtingsverkeer terwijl in Nederland het sociaal constructivisme veel wordt gebruikt als leerstijl. Hier leren de kinderen door zelf kennis te verwerven en dit in een sociale omgeving te verwerken. Eigenlijk kun je hieruit stellen dat onze leerstijl bijna het tegenovergestelde is als de leerstijl in Oeganda.

Creatief denken

Creatief denken is in de bestaande leermethodes opgenomen maar zorgt momenteel nog voor enige verwarring binnen het onderwijs (*Van de Hoef, 2016*). In de praktijk koppelen veel leerkrachten enkel de creatieve vakken als handarbeid en muziek aan creativiteit, maar dit is niet de kern van de vaardigheid die bedoeld wordt. Creëren betekent letterlijk iets creëren, iets scheppen, iets doen ontstaan. Creëren is iets van alle tijden, zonder creativiteit zou de wereld van vandaag er compleet anders uitzien. Toch wordt er in de afgelopen jaren een extra beroep gedaan op deze vaardigheid. Daarom zijn er ontzettend veel theorieën en boeken op de markt verschenen die tegemoet komen aan deze vaardigheid. Een daarvan is het boek van Igor Byttebier. Allereerst beschrijft Byttebier het begrip 'creatief denken'; een complex denksysteem vol vaardigheden, attitudes, technieken en processen. In de loop van de evolutie heeft ons denksysteem zich prachtig verfijnd en gevarieerd ontwikkeld (*Byttebier, 2002, p. 18*). Het denksysteem zorgt ervoor dat wij

simpele tot zeer complexe taken vlot kunnen uitvoeren. Dit systeem herkent en gebruikt ingebakerde denkpatronen en voert deze uit. Zodra wij iets succesvol hebben ervaren zullen we deze tactiek vaker als een gewoonte uitvoeren. Dit systeem dat zijn kracht en stabiliteit haalt uit patronen en gewoonten wordt niet makkelijk doorbroken wat hinderlijk is voor het creatief denken. Veel psychologen, als Robinson, zien daarom het onderwijs, waarbij men leert door regels en gewoontes, als hinderlijke factor voor de creativiteit. Doordat men automatisch gebruik maakt van ingesleten gewoontes wordt er nauwelijks nog gekeken naar (nieuwe) manieren en oplossingen. Juist door denkvaardigheden, denkkattitudes, denktechnieken en denkprocessen die de kans op patroondoorbreking vergoten te creëren, leert men creatief te denken (*Byttebier, 2002, p. 23*). Het gaat om het leggen van nieuwe verbindingen in de hersenen, te ontsnappen uit de oude gewoontes. Iedereen kan creatief denken, maar je moet het wel zelf ontwikkelen, leren én willen. Dat kan men doen door creatieve vaardigheden te oefenen, net zoals je je lichamelijk conditie verbetert door te sporten. Er zijn vijf creatieve vaardigheden die je in staat zouden moeten stellen tot creatief denken, maar ik richt mij voornamelijk tot het flexibel associëren. De overige vaardigheden worden toch nog even benoemd omdat zij onopgemerkt vaak toch in een goede beeldende les zijn verworven: creatief waarnemen, uitstel van oordeel, divergeren en verbeeldingskracht ontwikkelen. Tijdens de meeste beeldende lessen wordt er voornamelijk gefocust op de laatste vaardigheid waarbij verbeelden een belangrijke onderdeel is.

Flexibel associëren

Ik heb ervoor gekozen om deze basisvaardigheid verder toe te lichten omdat ik het een concrete, goed aantoonbare en onmisbare vaardigheid vind. Bij creatief denken gaat het om het creëren van nieuwe verbindingen; het vinden van nieuwe associaties. Binnen het onderwijs zal eerder de focus worden gelegd op het ontwikkelen van verbeelding, maar zoals uit de literatuur is gebleken moet de focus meer worden gelegd op het creëren van nieuwe verbindingen en ontsnappen uit oude gewoontes. Flexibel associëren is een geheel van associatieve denkvaardigheden die je als creatieve denker op veel momenten van dienst kan zijn (*Byttebier, 2002, p. 32*). Associëren gebeurt als je van een bepaalde gedachte naar andere gedachte wordt geleid. Een impuls van de hersenen gaat van het ene kanaal naar een andere cel en vindt zo zijn weg door de hersenstructuur. Deze impuls kan telkens kiezen uit meerdere mogelijkheden maar kiest vaak voor de bekende weg. Wanneer er wordt gekozen voor een onbekende, nieuwe weg wordt er geassocieerd. Zowel dissociatie als resociatie kunnen zorgen voor een nieuwe verbinding. Bij dissociatie wordt er een patroon doorbroken; er wordt gezocht naar een nieuwe weg, een andere mogelijkheid. Bij resociatie wordt er een terugkoppeling gemaakt; hier moet de creatieve denker verbindingen kunnen maken tussen elementen die binnen het onderwerp passen.

Tijdens mijn onderzoek ga ik de leerlingen door middel van dissociatie creatiever proberen te maken. We gaan op zoek naar nieuwe verbindingen zodat de leerlingen steeds makkelijker kunnen schakelen tussen verschillende onderwerpen en makkelijker koppelingen kunnen maken. Als men vlotter kan associëren zal men ook creatiever gaan denken (*Byttebier, 2002, p. 32*).

Methode

Voor dit onderzoek heb ik een maand lang Art & Craft lessen georganiseerd voor de leerlingen van P2. Ik heb bewust gekozen voor deze doelgroep omdat zij de oudsten van de school zijn en het meest ervaring hebben met Art & Craft. Ik heb het werk van deze leerlingen tweemaal gemeten door een soort toets, de associatieketting van Byttebier, af te nemen. Op deze manier kon ik controleren of de leerlingen groeiden tijdens de procedure. Gedurende de procedure zijn er veel andere lessen uitgevoerd die bevorderend waren voor de creativiteit. De resultaten van de leerlingen zijn verwerkt in twee grafieken. Daarnaast vind u ook een tabel in het volgende hoofdstuk; in dit tabel staan resultaten van de interviews verwerkt. Deze interviews gaven mij een beeld van de definitie van creativiteit in een ontwikkelingsland als Oeganda.

Participanten

Voor dit onderzoek heb ik gekozen voor de oudste doelgroep van de basisschool. Deze kinderen zijn het sterkst en meest ontwikkeld en leken mij daarom het best geschikt voor het onderzoek. In deze groep, P2, zitten 12 leerlingen van zeven tot tien jaar. In de groep geven twee leraren les; een man van 24 jaar en een vrouw van 21 jaar die als onderwijsassistent functioneert omdat zij geen diploma heeft. Ik heb niet alleen hen geïnterviewd voor het onderzoek, maar ook de leraressen van de drie andere groepen en A. heb ik benaderd. Ik heb hen allemaal geïnterviewd omdat ik benieuwd was naar hun invulling van creativiteit. Daarnaast heb ik het sub onderwerp, flexibel associëren, verwerkt in het interview.

Onderzoeksinstrumenten

Tijdens het onderzoek vormden twee meetinstrumenten de leidraad van het onderzoek; de interviews met de leerkrachten en de oefeningen van Byttebier. Het interview geeft men informatie over een bepaald, van te voren vastgesteld, onderwerp (*Harinck, 2009, p. 94*). Ik wilde het interview uitvoeren omdat ik meer wilde weten over het onderwerp 'creativiteit'. Door gebruik te maken van het gestructureerde interview kon ik duidelijke informatie verkrijgen op mijn vragen. Tijdens het interview moet men nagaan of de gegeven antwoorden relevant, helder en compleet zijn (*Harinck, 2009, p. 97*). Als dit niet het geval was vroeg ik verder tot het een duidelijk en voldoende antwoord opleverde.

De oefeningen van Byttebier die de meetinstrumenten voor mijn onderzoek vormden zijn te vinden op pagina 42 van het boek 'Creativiteit. Hoe? Zo!'. Het is een oefening waarbij de snelheid en de associaties worden gemeten. De opdracht wordt als volgt omschreven; 'Neem een wit blad en maak een associatieketting die begint met 'paddenstoel'. Laat je gedachte de vrije loop en doe dit gedurende 1 minuut. Tel daarna de gemaakte associaties (*Byttebier, 2002, p. 42*). Ik heb de leerlingen de opdracht tweemaal drie keer laten uitvoeren en gaf hun telkens twee minuten de tijd. Dit was relevant omdat ik er op deze manier zeker van kon zijn dat de leerlingen de opdracht hadden begrepen.

Procedure

Gedurende vier weken kregen de leerlingen acht beeldende lessen van mij op iedere dinsdag- en vrijdagmiddag. Deze lessen bestonden meestal uit twee delen; een opdracht gefocust op het flexibel associëren (gebaseerd op het boek van Bytтеbier) en een (vrije) opdracht die naar mijn zeggen de creativiteit ook vergrootte. We hebben speelgoed van vuilnis gemaakt, geschilderd, getekend, genoten en geleerd van elkaar tijdens deze opdrachten. Tijdens de beeldende les hield ik een logboek bij. Tijdens de uitvoering van het onderzoek is het verstandig om een logboek bij te houden zodat alle belangrijke stappen en beslissingen worden opgeschreven en mogelijk beargumenteerd (*Harink, 2009, p. 147*). In dit logboek beschreef ik wekelijks de ontwikkelingen van iedere leerling. Ook maakte ik een videologboek waarbij ik leerlingen vroeg om hun werk te beschrijven en te beargumenteren. Op deze manier kon ik de ontwikkelingen van de leerlingen bijhouden. Hier ziet u een voorbeeld waarbij ik S. vroeg om een beschrijving van haar werk te geven. Iedere leerling kreeg een wit blad met daarop een fruitstuk afgebeeld en het was aan hun de taak om er iets nieuws van te maken. <https://youtu.be/IREtCay9iuY>

Analyse

Ik ben de data van het onderzoek zowel kwalitatief als kwantitatief gaan analyseren. Het interview heb ik voornamelijk kwalitatief geanalyseerd en verwerkt in een tabel. In het tabel staat de vraagstelling en vervolgens een korte samenvatting van de resultaten van de leraren en het antwoord van de directrice. Deze antwoorden heb ik vervolgens met elkaar vergeleken. Toch heb ik ook gekeken naar de kwantiteit; hoe vaak hebben de leerkrachten hetzelfde antwoord gegeven? Meestal waren de leraren unaniem in hun antwoorden wat het makkelijk maakte om dit samen te vatten.

De resultaten van de leerlingen ben ik voornamelijk kwantitatief gaan analyseren. De resultaten heb ik verwerkt in twee grafieken; associatieketting één en associatieketting twee. Ik heb de leerlingen drie associatiekettingen laten maken, maar de eerste opdracht diende enkel ter controle of de leerlingen de opdracht hadden begrepen. Daarnaast heb ik ook de resultaten van de leerlingen kwalitatief beoordeeld; als een associatie niet van kwaliteit was werd deze niet meegeteld. De associatie moest dus wel een verbinding hebben met het voorgaande plaatje. Deze antwoorden heb ik geanalyseerd door leerlingen over hun werk te laten vertellen. Ik vroeg leerlingen in hoeverre hun tekeningen met elkaar waren verbonden (<https://www.youtube.com/watch?v=c2T4qUrBgpg>). Zoals u ziet leverde dit soms weinig informatie op waardoor ik soms zelf de bedoeling van de leerlingen invulde en controleerde of dit klopte (<https://www.youtube.com/watch?v=ibOrWfl2AmA>). Zoals u nu misschien begrijpt was de kwaliteit van het onderzoek soms moeilijk te analyseren. Door zelf hun bedoeling in te vullen kwam het werk niet altijd tot zijn recht, dit bemoeilijkte mijn onderzoek. Meer hierover leest u in hoofdstuk 5.

Resultaten

Resultaten behaald uit de interviews

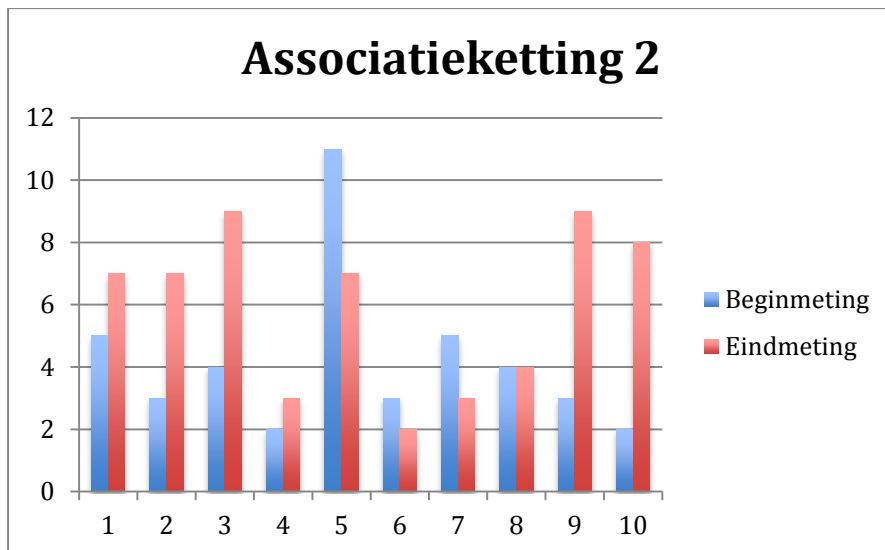
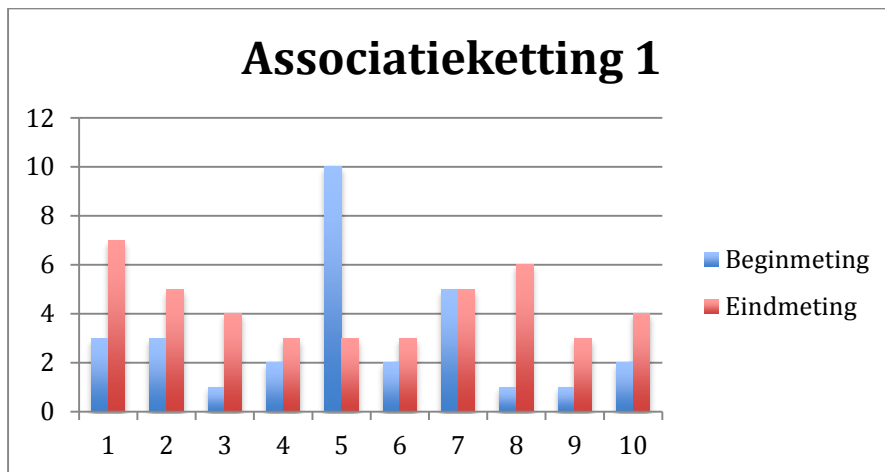
Met alle leraren van de *nursery and primary* school heb ik een interview afgenomen. In P2 werken er twee leraren; een vaste leraar en een onderwijsassistente. Tijdens het onderzoek ging ik in op de betekenis, vormgeving en inzet van creativiteit. Na het maken van een theoretisch kader was ik erg benieuwd naar de definitie van creativiteit in K.. De leraren konden mij vertellen wat er op hun school wordt gedaan ter bevordering van de creativiteit, wat doen zij om de creativiteit te vergroten? Hoe doen zij dit? De antwoorden leest u in het onderstaande tabel. In het rechterkolom ziet u 'directrice' staan, hier worden de antwoorden van A. vergeleken met die van de leraren.

Vraagstelling	Leerkrachten	Directrice
Definitie creativiteit	Het creëren van mooie, nieuwe dingen	Buiten de box denken, oplossingsgericht werken en nieuwe dingen uitproberen
Is creativiteit aan te leren?	Ja, zolang je maar voldoende inzet toont.	Ja, je kan leren om oplossingsgericht te werken en ergens op een bepaalde manier naar te kijken.
Hoe is creativiteit aan te leren?	Door wekelijks iets als leerkracht voor te doen zodat kinderen kunnen leren door te imiteren.	Door te associëren en na te denken over verschillende manieren/oplossingen.
Het belang van creativiteit	Het kan leerlingen op andere gedachten brengen en leerlingen kunnen de vaardigheden inzetten bij andere vakken.	Creatieve vaardigheden kun je blijven inzetten gedurende je hele leven. Je kan er altijd in blijven groeien en sterker worden.
Inzet creativiteit	Als iemand creatief is kan hij/zij daar zijn beroep van maken en zo zijn/haar geld verdienen.	Op school of tijdens werk kan je met de vaardigheden oplossingen vinden.
Creatief denken is...	Met je hele lichaam en geest aan nieuwe dingen denken en deze creëren.	Oplossingen zoeken
Flexibel associëren is ...	Voor vier leerkrachten is dit samen zijn en samen iets creëren. Voor de leerkracht van P2 is dit het maken van verbindingen.	Verbanden leggen en op zoek gaan naar meerdere manieren en meerdere oplossingen zoeken ondanks je er al één hebt gevonden.

Als u deze antwoorden vergelijkt met de literatuur ziet u dat A. meer aansluit bij de definities van creativiteit in de 21ste eeuw. Terwijl de leraren blijven hangen in de negentiende eeuw. In de 19de eeuw werd creativiteit bestempeld als iets moois maken, het was voornamelijk weggelegd voor kunstenaars. Niet alleen tijdens de gesprekken, maar vooral tijdens hun lessen merkte ik dat leraren streven naar mooie, kloppende producten tijdens hun Art & Craft. Wolken horen blauw, het gras moet groen en alles moet binnen de lijntjes. Ondanks zij tijdens het interview allemaal lieten weten dat we deze beeldend onderwijs wekelijks zouden moeten organiseren met de leerlingen deed bijna geen enkele leerkracht het. Pas als alle andere vakken waren voltooid en er tijd over was kwamen de kleurtjes tevoorschijn. In tegenstelling tot A. zien zij het belang van creativiteit niet in. A. vertelt dat hun prioriteiten hier niet liggen, daarnaast worden deze vaardigheden volgens haar niet gestimuleerd door gebrek aan kennis en motivatie. Kinderen kunnen heel creatief zijn, voornamelijk door verveling, maar door gebrek aan stimulans en aandacht komt dit niet tot zijn recht.

Resultaten behaald uit de metingen met leerlingen

31 maart begonnen de leerlingen met het maken van drie associatiekettingen, iedere oefening duurde twee minuten. Voor het onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de laatste twee omdat ik bij deze oefeningen er meer van overtuigd was dat de opdracht werd begrepen. Met een blauwe kleur ziet u de eerste resultaten in twee grafieken weergegeven. Tijdens deze opdrachten ging het voornamelijk om het product; hoeveel associaties kan men maken. Ook werd er gekeken naar de kwaliteit en dus naar het proces. Op 2 mei, aan het eind van dit onderzoek, hebben de leerlingen precies hetzelfde proces uitgevoerd; opnieuw zijn de laatste twee associatiekettingen verwerkt in de grafieken. De derde associatieketting die de leerlingen maakten (in de grafiek benoemd als associatieketting 2) begon met hetzelfde plaatje als 31 maart. Beide keren begonnen de leerlingen met het tekenen van een boom waaruit zij verder gingen associëren. Bij associatieketting 1 begonnen de leerlingen beide data met een ander plaatje. Op deze manier wilde ik kijken of de kinderen vanuit hetzelfde startpunt nu beter en/of sneller konden associëren. Als u kijkt naar beide grafieken is dit gelukt. Vrijwel alle kinderen zorgden na een maand voor meer associaties. Bij associatieketting 1 zijn de leerlingen gemiddeld met twee plaatjes gestegen. Één leerling is gelijk gebleven en opvallend is dat één leerling, die de eerste keer heel sterk was, is gedaald. Deze leerling kon als enige op 31 maart goed en snel associëren. Bij associatieketting 2 zijn de leerlingen ook gemiddeld met twee plaatjes gestegen maar toch zijn de resultaten hier meer divers. Drie leerlingen hebben deze keer minder goed gescoord en één leerling is gelijk gebleven. De overige leerlingen, met name leerling negen en tien, hebben beter gescoord. Deze leerlingen zijn gemiddeld met vier associaties gestegen.

Conclusie en discussie

Uit de grafieken is gebleken dat de vaardigheid 'flexibel associëren' wel degelijk een bijdrage levert aan de creativiteit. Door leerlingen wekelijks te laten associëren wordt de geest creatiever waardoor de leerlingen makkelijker nieuwe verbindingen kunnen leggen. Voor een denkactiviteit die we regelmatig herhalen zal ons denksysteem verbindingen bouwen en verbreden zodat we deze denkroutine na een tijdje sneller kunnen uitvoeren (Byttebier, 2002, 31). Nu hadden wij maar een maand de tijd en weinig materiaal tot onze beschikking, maar ik merkte dat de kinderen na een paar creatieve lessen sterker werden in het bedenken van nieuwe creaties en het beargumenteren van hun werk. De eerste week was er weinig reactie als ik vroeg 'waar denk je aan bij water' of als ik kinderen vroeg wat ze hadden gemaakt (<https://youtu.be/AEo52tsi-UM>), maar na twee weken kwam hier al verandering in. Kinderen gingen beter nadenken over hun werk en het begrip 'associëren' werd steeds betekenisvoller. De oefeningen van Byttebier zorgen ervoor dat efficiëntie van het denken wordt verhoogt en is dus een nuttige vaardigheid in het algemeen (Byttebier, 2002, p. 31). Al met al kan ik concluderen dat flexibel associëren een bijdrage levert aan het creatieve vermogen omdat kinderen vlotter kunnen verbinden en zo makkelijker nieuwe dingen kunnen creëren. Ondanks de kinderen een compleet andere beginsituatie hadden dan verwacht konden ook de leerlingen uit K. in korte tijd nieuwe dingen maken. Uit het tabel is gebleken in Oeganda men de creatieveling ziet als een persoon die iets moois en nieuws kan maken. In dit opzicht zijn de leerlingen dus zeker gegroeid in hun ontwikkeling.

Ter discussie.

Ondanks de kinderen duidelijk makkelijker konden associëren na vier weken vroeg ik mij af of dit echt komt door het aanreiken van de oefeningen van Byttebier. Door de focus op Art & Craft zouden de kinderen sowieso creatiever zijn geworden. Zoals A. al zei *'de kinderen zijn wel creatief maar door een gebrek aan kansen en training komt dit niet tot zijn recht'*. Ieder kind blinkt uit in verschillende vaardigheden en het is de taak van de leerkracht om kansen aan te reiken. In ieder kind bevindt zich 'ontwikkelruimte' die benut moet worden zodat hij/zij kan groeien naar een hoger niveau (Van der Molen, Eysink, Post & Alderen-Smeets, 2013, p. 8). Een rijke, betekenisvolle én stimulerende leeromgeving zijn daarbij belangrijke factoren die het kind beïnvloeden. Omdat dit voor mijn komst in Karamoja niet het geval was hebben de kinderen geen kans gehad om op dit niveau te groeien. Daarom konden de kinderen begin maart moeizaam zelfstandig een tekening maken; het was nieuw voor hen en de kinderen waren faalangstig. Aan het eind van mijn onderzoek waren niet alleen de vaardigheden maar ook hun houding veranderd door de juiste opdrachten en een stimulerende omgeving, maar niet per se door de opdrachten die het 'flexibel associëren' verbeterden.

Daar komt bij dat dit onderzoek eigenlijk beter geschikt zou zijn voor dezelfde leeftijdsgroep in Nederland. Voor de leerlingen waren de oefeningen van Byttebier eigenlijk te moeilijk, zoals u in een aantal filmpjes heeft kunnen zien. Vermoedelijk zouden de leerlingen in Nederland, met een betere achtergrond en meer ervaring, beter scoren bij de oefeningen van Byttebier.

Tevens kwam ik gedurende het onderzoek tot de conclusie dat je creatieve vaardigheden moet combineren om het creatieve proces optimaal te ontwikkelen. Net als je voor een pannenkoek niet alleen ei nodig hebt maar ook de andere ingrediënten om tot een optimaal resultaat te komen. Byttebier sluit hier bij aan met zijn uitspraak: 'Creatief denken is een geheel van denkkattitudes, denkvaardigheden, denktechnieken en denkprocessen die de kans op patroondoorbreking, het leggen van nieuwe verbindingen in onze hersenen vergroten (2002, p. 23). Hiermee stelt hij dat je alle tools in de toolbox van de creatieveling nodig hebt om tot een hoger niveau te komen. En ondanks het flexibel associëren voornamelijk gaat om het leggen van nieuwe verbindingen leveren de andere vier vaardigheden hier ook een bijdrage aan.

Al met al kan ik na dit onderzoek concluderen dat ieder mens uniek is en daarom op zijn manier creatief. De één iets meer dan de ander, door training of door talent maar we hebben het allemaal in ons! Al verschilt het voor iedereen in welk gebied zij creatief zijn (muzikaal, technisch, sociaal), alle mensen zijn creatief (Van der Wateren, 2015). Robinson vertelt in zijn inspirerende TED video '*do school kill creativity?*' hoe onderwijs de natuurlijke creativiteit van leerlingen 'verniet' (2007). Ieder kind komt creatief ter wereld, maar door gebrek aan de juiste stimulans en begeleiding komt dit niet tot zijn uiting. Robinson streeft naar talentgericht onderwijs waarbij creativiteit dagelijks wordt gestimuleerd en vergroot, net als ik.

Aanbevelingen voor de praktijk

Door middel van een workshop heb ik mijn aanbevelingen voor de praktijk gepresenteerd aan het team. Hierbij reikte ik hun materialen en ideeën in die zijn tijdens de volgende periode kunnen uitvoeren. In de kast met materialen voor Art & Craft hangen papieren met daarop ideeën die zij kunnen doen met de leerlingen. We hebben het vak geïmplementeerd in het rooster zodat de kinderen nu verplicht elke week op vrijdag Art & Craft krijgen. De leraren zijn tot inzicht gekomen dat creativiteit niet alleen draait om het maken van iets moois, en is een geheel van vaardigheden die je in veel situaties kan inzetten. Daarnaast geldt nog steeds de regel 'kopiëren is verboden' tijdens Art & Craft zodat de leerlingen worden gestimuleerd om vrij te zijn en zelf dingen te bedenken.

Aanbevelingen voor een vervolgonderzoek

Voor een eventueel vervolgonderzoek zou van te voren de beginsituatie beter moeten worden vastgesteld. Nu had ik mijn onderzoek en onderzoeksvraag al bepaald voor aankomst waardoor ik niet mijn hele onderzoek kon omgooien. Achteraf was het onderzoek beter tot zijn recht gekomen door vooraf met verschillende onderzoeksmethodieken de situatie van de school vast te stellen. Vervolgens zou ik dan op deze situatie kunnen voortborduren. Nu merkte ik gedurende het onderzoek dat de theorie van Byttebier, die ik graag wilde gebruiken, moeilijk toe te passen was bij de leerlingen met een hele andere leerstijl. Voor de kinderen van dezelfde leeftijd, maar dan afkomstig van een beter ontwikkeld gebied zou dit onderzoek beter geschikt zijn.

Literatuurlijst

- Amabile, T. (1998). How to kill creativity. Op 8 februari '17 ontleend aan <https://hbr.org/1998/09/how-to-kill-creativity>
- Byttebier, I. (2002). *Creativiteit. Hoe? Zo!* Lannoo: Tielt.
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Garant: Antwerpen – Apeldoorn.
- Hoef, van de, H. (2016). Onderwijs in de 21ste eeuw. Op 8 februari '17 ontleend aan <http://o21.nu/21st-century-skills-creativiteit/>
- Natuurlijk Leren. Op 20 april '17 ontleend aan http://www.natuurlijkleren.net/?page_id=249
- Robinson, K. (2007). *Do school kill creativity?* Op 10 februari '17 ontleend aan <https://www.youtube.com/watch?v=iG9CE55wbtY>
- Steinberg, R.J. (2012). Investment Theory of Creativity. Op 8 februari '17 ontleend aan <http://www.robertjsternberg.com/investment-theory-of-creativity/>
- Wateren, van der., D. (2015). *Creativiteit bevorderen in*. Op 10 februari '17 ontleend aan <http://wij-leren.nl/creativiteit-klas-21st-century-skill.php>
- Wissink, G. 2010. *Creativiteit van toen en nu*. Op 15 februari '17 ontleend aan <http://www.casavrolik.nl/geert/oudesite/downloads/2000%20creativiteit%20toen%20en%20nu.pdf>

Bijlage

Interviews

❖ Interview leerkracht N1	p. 18
❖ Interview leerkracht N2	p. 19
❖ Interview leerkracht P1	p. 20
❖ Interview leerkracht P2	p. 21
❖ Interview assistente P2	p. 22
❖ Interview eigenaresse	p. 23

Associatiekettingen leerlingen

❖ Voorbeelden van associatieketting 1	p. 24
❖ Voorbeelden van associatieketting 2	p. 25

Beeldmateriaal

❖ Foto's van leerlingen en hun werk	p. 26 - 28
-------------------------------------	------------

Interview creativiteit

1. wat verstaat u onder creativiteit?

Dan denk ik aan het creëren van (nieuwe) ideeën tijdens Art & Craft. Als je goed bent in Art & Craft, ben je creatief.

2. Is creativiteit aan te leren?

Ja, maar het is wel moeilijk om niet-creatieve mensen creatieve vaardigheden aan te leren. Sommige kinderen kunnen niet goed tekenen en dat wordt dan ook niet echt beter omdat ze zich hierin erg traag ontwikkelen.

3. Hoe zou creativiteit aangeleerd kunnen worden?

Door elke dag iets creatiefs, zoals tekenen, aan te bieden.

4. Vind het u belangrijk dat creativiteit bij kinderen wordt gestimuleerd (op school)?

Ja, want hierdoor zullen hun creatieve vaardigheden beter worden.

5. In wat voor soort omstandigheden denkt u de eigenschap 'creativiteit' in te kunnen zetten?

Tijdens Art & Craft.

6. Waar denkt u aan bij 'creatief denken'?

Aan het verkrijgen van (nieuwe) ideeën.

7. Waar denkt u aan bij 'associëren'?

Dan raak je aan iets of iemand gewend.

8. Wat zou ik volgens u tijdens mijn onderzoek kunnen doen om te kinderen creatiever te laten denken?

Door hun actief te laten zijn, kinderen te laten spelen en verhalen voor te lezen.

Interview creativiteit

1. wat verstaat u onder creativiteit?

Creativiteit is voor mij zelf iets kunnen maken en creëren.

2. Is creativiteit aan te leren?

Iedereen is creatief en iedereen kan mooie dingen maken zolang je maar blijft oefenen.

3. Hoe zou creativiteit aangeleerd kunnen worden?

Als je creatief wilt zijn moet je mooie dingen gaan maken, bijvoorbeeld door vaak te tekenen.

4. Vind het u belangrijk dat creativiteit bij kinderen wordt gestimuleerd (op school)?

Voor mij is creativiteit net zo belangrijk als Engels en rekenen.

5. In wat voor soort omstandigheden denkt u de eigenschap 'creativiteit' in te kunnen zetten?

Door hen te leren hoe je kunt tekenen op het krijtbord. Door hen iets voor te doen leren ze het na te maken.

6. Waar denkt u aan bij 'creatief denken'?

Creatief denken gaat over iets nieuws creëren; je denkt ergens aan en vervolgens kun je het met je hersenen en vaardigheden zelf maken.

7. Waar denkt u aan bij 'associëren'?

Associëren gaat over samenkomen en samen iets maken.

8. Wat zou ik volgens u tijdens mijn onderzoek kunnen doen om te kinderen creatiever te laten denken?

We moeten de kinderen samen brengen en samen plezier laten maken tijdens Art & Craft. Zo kunnen ze vak elkaar leren. Als je goed bent in tekenen kan je dit aan een klasgenoot leren, maar je kan elkaar ook andere dingen leren zoals knutselen.

Interview creativiteit

1. wat verstaat u onder creativiteit?

Creativiteit is iets nieuws creëren tot het iets moois is. Tijdens Art & Craft kan je nieuwe dingen creëren en tot nieuwe inzichten komen.

2. Is creativiteit aan te leren?

Ja, iedereen kan creatief worden zolang je het zelf wilt.

3. Hoe zou creativiteit aangeleerd kunnen worden?

Docent Yvet organiseert opdrachten waardoor de kinderen creatiever worden. Tijdens andere vakken kan je kinderen ook creatief maken, dan kan je hen nieuwe dingen laten creëren.

4. Vind het u belangrijk dat creativiteit bij kinderen wordt gestimuleerd (op school)?

Het is net zo belangrijk als alle andere vaardigheden die op school worden aangeboden. Als je bijvoorbeeld niet goed bent in Rekenen, maar wel in Art & Craft kan je daar ook je geld mee verdienen.

5. In wat voor soort omstandigheden denkt u de eigenschap 'creativiteit' in te kunnen zetten?

Door kunst te creëren en het te verkopen.

6. Waar denkt u aan bij 'creatief denken'?

Dan denk ik aan verder denken dan we normaal doen. Je probeert nieuwe inzichten op te doen, nieuwe dingen te maken en dingen te creëren.

7. Waar denkt u aan bij 'associëren'?

Associëren is voor mij samen zijn. Tijdens Art & Craft kan je dingen met elkaar verbinden.

8. Wat zou ik volgens u tijdens mijn onderzoek kunnen doen om te kinderen creatiever te laten denken?

Door je les op tijd voor te bereiden en een voorbeeld te maken. Als ik zelf Art & Craft ga doen wil ik iets met lijm en plakken doen omdat ik dat als kind altijd heel leuk vond.

Interview creativiteit

1. wat verstaat u onder creativiteit?

Creativiteit is iets nieuws maken en je verbeelding gebruiken.

2. Is creativiteit aan te leren?

Jazeker, iedereen kan creatief zijn.

3. Hoe zou creativiteit aangeleerd kunnen worden?

Door dingen voor te doen voor de groep, de kinderen kunnen het dan nadoen zo leren zij het zelf te maken.

4. Vind het u belangrijk dat creativiteit bij kinderen wordt gestimuleerd (op school)?

Ja, de kinderen kunnen hun hoofd dan even op andere gedachten brengen tussen de andere vakken door.

5. In wat voor soort omstandigheden denkt u de eigenschap 'creativiteit' in te kunnen zetten?

Je kan er later je geld mee verdienen. Er zijn genoeg mensen in K. die mooie dingen maken en het vervolgens proberen te verkopen aan mensen zoals jij.

6. Waar denkt u aan bij 'creatief denken'?

Als je creatief denkt dan denk je aan het maken van iets nieuws en het vervolgens ook kan doen.

7. Waar denkt u aan bij 'associëren'?

Aan verschillende onderwerpen met elkaar verbinden. Als je bijvoorbeeld een banaan tekent kan je daarna een appel, maar ook een aap tekenen. Je kan altijd aan veel verschillende dingen denken.

8. Wat zou ik volgens u tijdens mijn onderzoek kunnen doen om te kinderen creatiever te laten denken?

Je kan ze klei of kleurtjes geven zodat ze mooie dingen kunnen creëren met elkaar.

Interview creativiteit

1. wat verstaat u onder creativiteit?

Iets maken vanuit de creatieve skills die je hebt, zoals tekenen.

2. Is creativiteit aan te leren?

Ja, iedereen kan het leren, maar sommige zijn lui en willen het niet leren. Het lukt alleen als je het zelf echt wilt.

3. Hoe zou creativiteit aangeleerd kunnen worden?

Door elkaar advies te geven over hoe we het werk beter en mooier kunnen maken. Door elke week iets creatiefs, zoals kleuren, te doen worden we ook creatiever.

4. Vind het u belangrijk dat creativiteit bij kinderen wordt gestimuleerd (op school)?

Ik vind het heel belangrijk dat we elke week art & craft doen met de kinderen. Je kunt creativiteit ook voor andere vakken gebruiken, bijvoorbeeld bij science, als je een insect moet tekenen overtekenen van het krijtbord.

5. In wat voor soort omstandigheden denkt u de eigenschap 'creativiteit' in te kunnen zetten?

Ik kan mijn creativiteit inzetten als ik lesgeef en iets moet tekenen op het bord zodat we er opdrachten bij kunnen maken. De kinderen leren deze tekeningen dan na te maken. Je kunt ook je creativiteit inzetten als kunstenaar, sommige mensen hier verdienen hun geld met sieraden, kleding of schilderijen. Het is een goed inkomen hier in K.

6. Waar denkt u aan bij 'creatief denken'?

Dan denk ik aan snel iets creatiefs kunnen bedenken zonder er heel lang over na te hoeven denken. Je hele lichaam is dan creatief tot aan je hersenen.

7. Waar denkt u aan bij 'associëren'?

Dan denk ik aan dingen met elkaar verbinden.

8. Wat zou ik volgens u tijdens mijn onderzoek kunnen doen om te kinderen creatiever te laten denken?

Door art & craft regelmatig met de kinderen te doen.

Interview creativiteit

1. wat verstaat u onder creativiteit?

Voor mij is creativiteit buiten je bekende wereld kijken en dingen uitproberen. Als het dan niet gelijk lukt, moet je op zoek gaan naar verschillende oplossingen. Creatieve mensen weten vaak wie ze zijn en wat ze willen en kunnen hun talenten en vaardigheden goed benutten.

2. Is creativiteit aan te leren?

Ja, omdat je kan leren oplossingsgericht te denken en ergens naar te kijken. Je leert mensen te kijken naar wat mooi wat niet (gedetailleerd kijken). Daarnaast kun je mensen ook skills aanleren, zoals muzikaliteit.

3. Hoe zou creativiteit aangeleerd kunnen worden?

Associëren is een manier om meer na te denken over mogelijke oplossingen.

4. Vind het u belangrijk dat creativiteit bij kinderen wordt gestimuleerd (op school)?

Ja, het kan je helpen in de rest van je leven. Het is een vaardigheid die je altijd kan blijven stimuleren.

5. In wat voor soort omstandigheden denkt u de eigenschap 'creativiteit' in te kunnen zetten?

In je werk heb je creativiteit nodig om beter je werk te kunnen doen omdat je skills moet aanleren of oplossingen zoeken voor een probleem. Op school moeten kinderen vraagstukken (wiskunde) kunnen oplossen, logisch nadenken. Als je creatief kan nadenken krijg je een wijder perspectief.

6. Waar denkt u aan bij 'creatief denken'?

Oplossingen zoeken.

7. Waar denkt u aan bij 'associëren'?

Verbanden leggen, meer dan oplossingen zoeken (maar kan ook).

8. Wat zou ik volgens u tijdens mijn onderzoek kunnen doen om te kinderen creatiever te laten denken?

Zelf oplossingen zoeken voor opdrachten. De vrijheid en veiligheid geven om oplossingen te vinden en ideeën te uiten. Veiligheid bieden om buiten de box te denken.

9. Welke verschillen in creatief denken ziet u in Uganda en in Nederland?

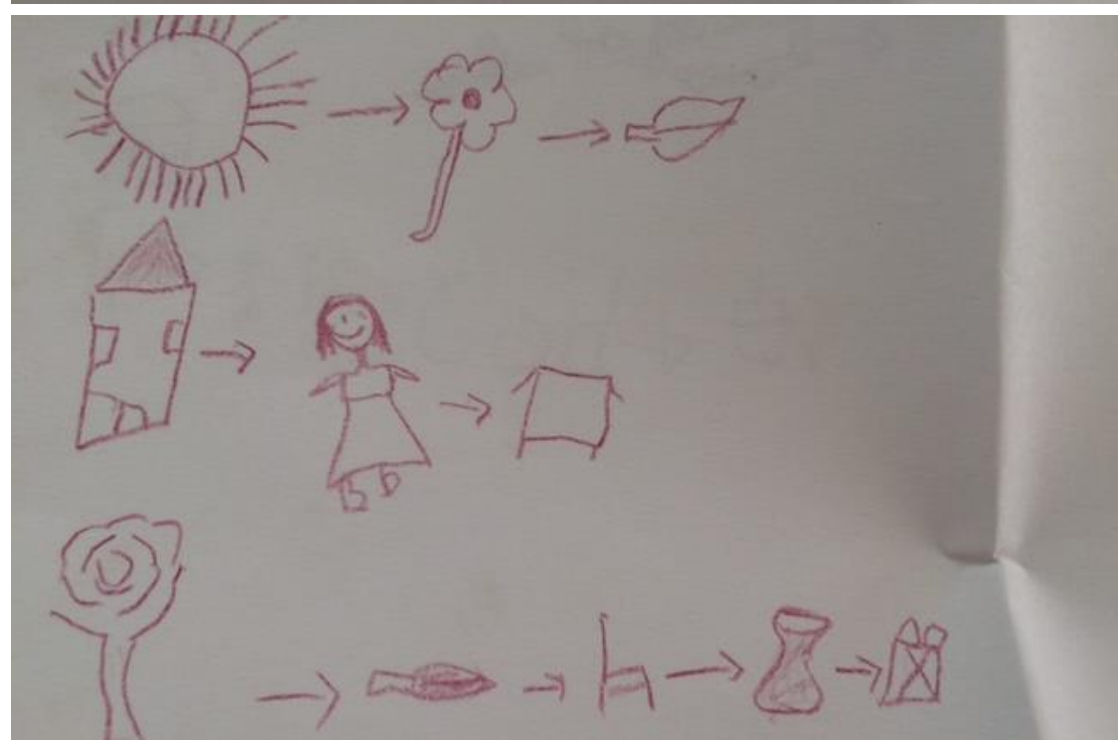
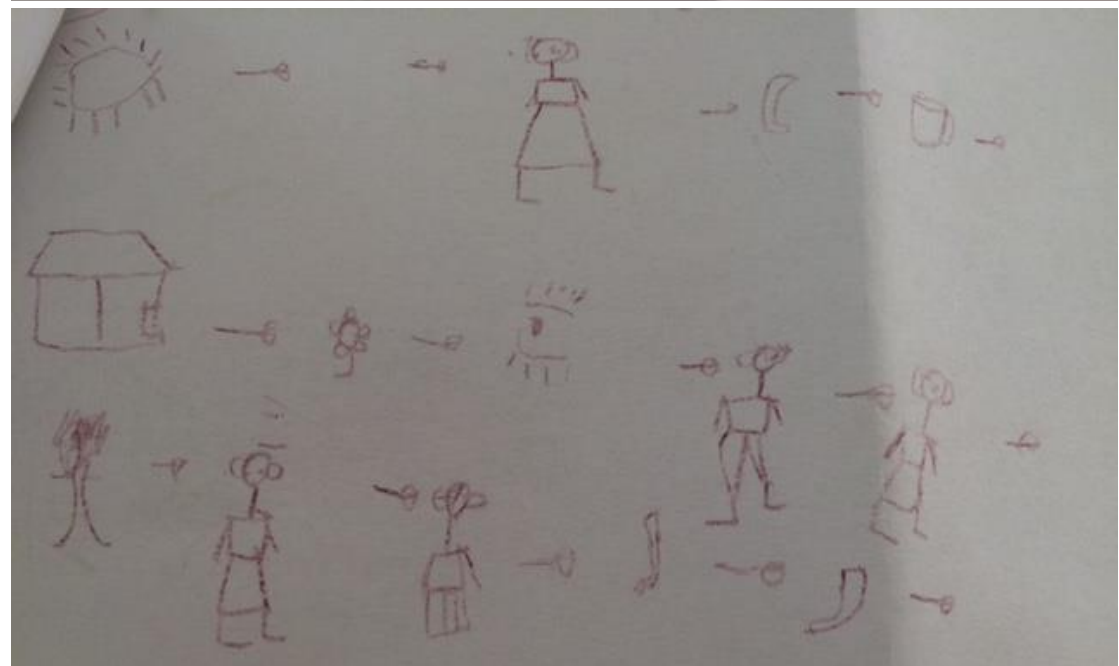
In Nederland mag je uitproberen en anders zijn, maar dat ligt wel aan de juf. Hier moet het volgens het protocol en is er niet genoeg veiligheid voor kinderen om zich te kunnen uiten zoals zij dat willen.

10. De kinderen krijgen weinig tot geen creatieve vakken aangeboden op school, toch zijn de kinderen creatief! Hoe denkt u dat de

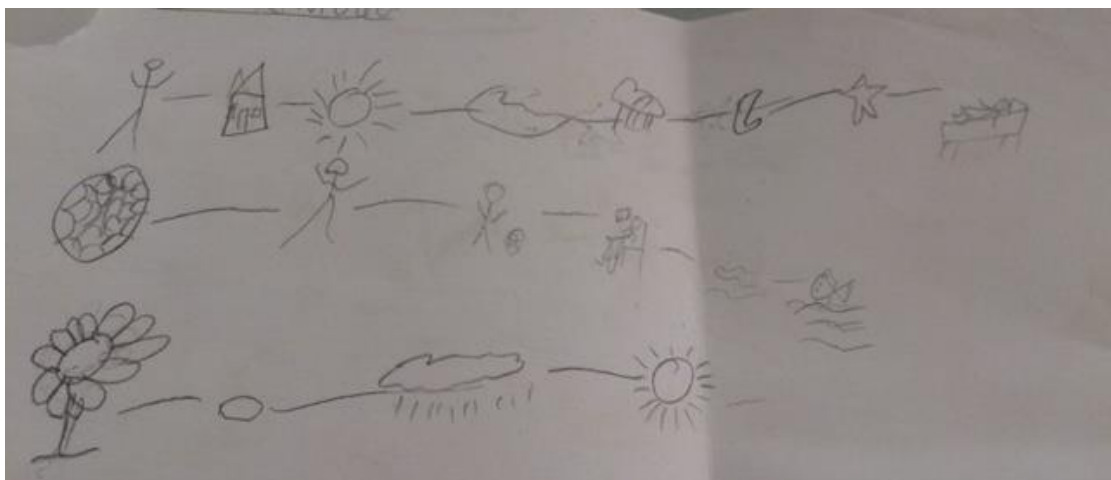
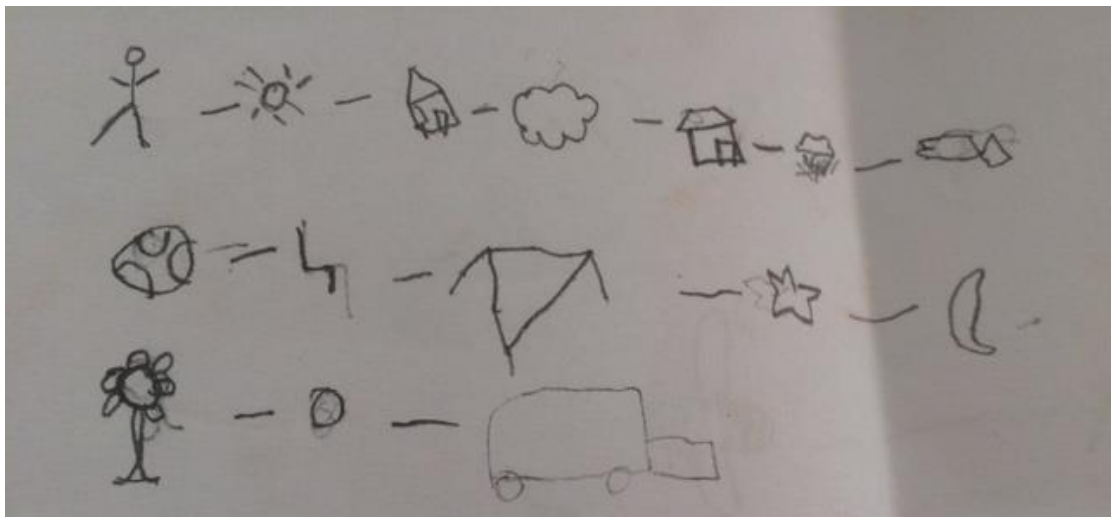
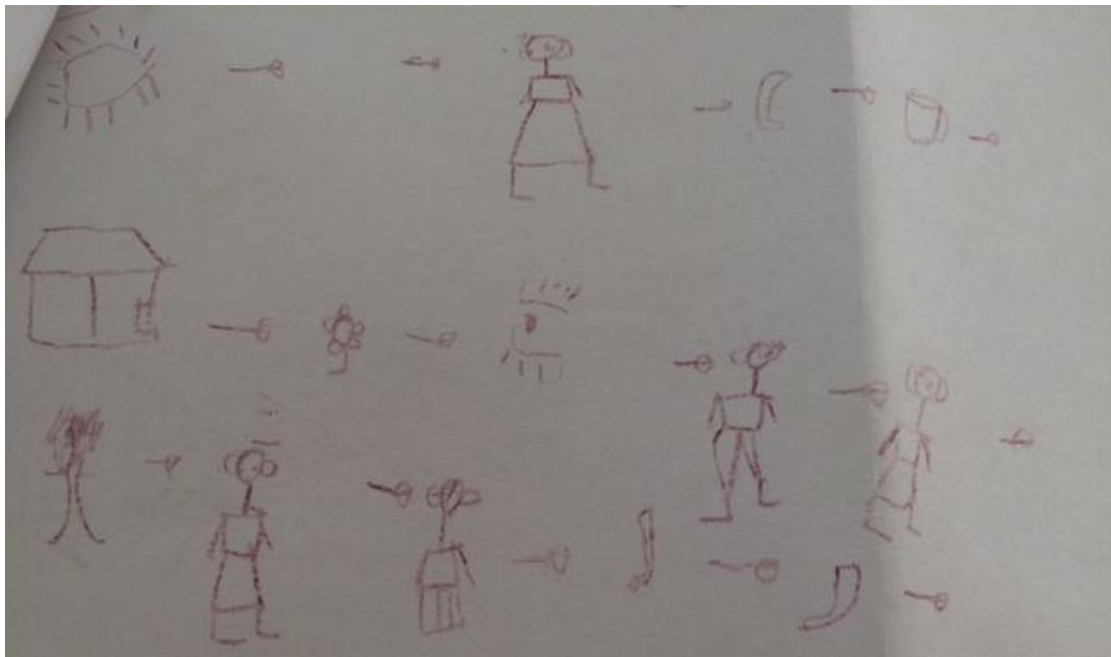
creativiteit toch wordt gestimuleerd? En hoe zouden wij op school daarbij aan kunnen sluiten?

Als kinderen zich vervelen worden ze creatief. Omdat er niks voor hen wordt georganiseerd moeten ze zichzelf vermaken. Maar juist ook omdat er niks wordt georganiseerd wordt het ook niet gestimuleerd.

A hand-drawn flowchart on lined paper. The top row consists of a sun, followed by an arrow pointing right, then another arrow pointing right, then a crescent moon, then an apple, then a car, then a person, and finally a house. The bottom row starts with a flower, followed by an arrow pointing right, then a circle, then a tree, then a cup, and finally a person.

Voorbeelden associatieketting 2

Beeldmateriaal

